

Munich Personal RePEc Archive

Performance Differentiation Between Participation (Islamic) Banks and Deposit Banks in Turkey

Sakarya, Burchan and Kaya, Yasemin

BRSA/Strategy Development Department, Ankara, Turkey,
BRSA/Strategy Development Department, Ankara, Turkey

October 2013

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/69196/>

MPRA Paper No. 69196, posted 05 Feb 2016 11:22 UTC

Gazi University – Department of Economics

EKONOMİK YAKLAŞIM

Quarterly Peer-Reviewed Scientific Journal
Department of Economics - Gazi University

Katılım Bankaları Mevduat Bankalarından Farklı mı Çalışıyor (*)

Türk Bankacılık Sektöründe Katılım ve Mevduat Bankaların Performans Farklılaşması
[Performance Differentiation Between Participation (Islamic) Banks and Deposit Banks in Turkey]

SAKARYA, Burçhan.¹ KAYA Yasemin¹

(*) “Türk Bankacılık Sektöründe Katılım ve Mevduat Bankaların Performans Farklılaşması” başlığı ile EY International Congress on Economics I "EUROPE AND GLOBAL ECONOMIC REBALANCING" Ankara, Ekim 24-25, 2013 sunulmuş (Paper ID No. 215) ve eklemeler sonrası yeni başlıkla Ekonomik Yaklaşım dergisine gönderilmiş olup, hakemlik sürecinin sonuçlanması beklenmektedir.

(*) *Presented in EY International Congress on Economics I "EUROPE AND GLOBAL ECONOMIC REBALANCING" Ankara, October 24-25, 2013 under title of “Performance Differentiation between Participation (Islamic) Banks and Deposit Banks in Turkey” (Paper ID No. 215) and awaiting the refereeing process following the submission to Ekonomik Yaklaşım journal after revision.*

1 BRSA/Strategy Development Department, Ankara,Turkey

Corresponding author:
bsakarya@gmail.com

Katılım Bankaları Mevduat Bankalarından Farklı mı Çalışıyor

Özet

Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat ve katılım bankaların karşılaştırmalı analizini yapmak ve katılım bankalarının hangi alanlarda farklılaştığını irdelemektir. Bu çerçevede katılım bankacılığı için ifade edilen en önemli önermelerin sınanması amaçlanmaktadır. Bu önermelerden ilki katılım bankaları ile geleneksel ticari bankalar arasında özkaynak açısından farklılığın bulunmasıdır. Diğer bir önemli önerme (veya ön kabul) ise, katılım bankalarının ile ticari bankalardan aktif kalitesi ve kârlılık açısından farklılık arz etmesidir. Çalışmada 2005-2012 döneminde Türkiye’de faaliyette bulunan mevduat bankaları ile katılım bankaları panel veri yöntemi ile incelenmiş ve katılım bankalarının daha yüksek özkaynakla çalışarak, finansal aracılık faaliyetlerine odaklanırken, diğer bankalardan etkinlik ve kârlılık açısından bir farklılık arz etmedikleridir.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankaları, Panel Veri

JEL Sınıflaması: G20, G21, C33.

Performance Differentiation Between Participation (Islamic) Banks and Deposit Banks in Turkey

Abstract

The main goal of this study is to conduct a comparative analysis between participation banks and deposit banks operating in Turkey and investigate the main areas of differentiation. In this context, the fundamental propositions are investigated. First off, the proposition that the participation banks operate with a differentiated capital adequacy structure is tested. Then the other presumption of that these peer groups differ from the asset quality and profitability perspective is analyzed. We examine the Turkish banking system for the 2005-2012 period. The mentioned propositions are tested using panel data analysis.

Keywords: Participation (Islamic) Banks, Panel Data

JEL classification: G20, G21, C33.

1. GİRİŞ

Küresel finansal kriz, geleneksel bankacılık sektörüne yönelik algının belirgin bir şekilde değişmesine neden olmuştur. Bu süreçte özellikle yüksek kaldıraç ve karmaşık finansal ürünleri ve hizmet alanlarını kapsayan türdeki bankacılık faaliyetlerinin riskli olarak görülmesi eğilimi oluşmuştur.

Türkiye’de katılım bankası olarak tanımlanan bu bankaların, geleneksel mevduat bankacılığından hangi alanlarda farklılaştığı, hem krizden sağlam çıkan bu kuruluşlardan ders almak, hem de bu kuruluşların finansal sistemde daha etkili aktörler olabilmeleri için irdelenmesi gerek bir alan olarak dikkat çekmektedir. Bu çalışma Türkiye’de katılım bankaları için gerçekleştirilen çok az sayıdaki rasyo (örn. Parlakkaya ve Çürük (2011)) bazlı çalışmaya ek olarak iş modelleri açısından katılım (İslami) bankalar ile geleneksel (mevduat) bankaları arasında farklılaşmanın hangi alanlarda oluştuğunu sınamaktadır. Bu açıdan çalışma yöntem ve perspektif açısından Türkiye’deki katılım bankacılığı için bir yenilik olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışmanın ikinci bölümünde Dünya’da ve Türkiye’de katılım (İslami) bankacılığı hakkında genel bilgiler verilmekte olup, Türkiye’ye ilişkin temel eğilimler sunulmaktadır. Üçüncü bölüm katılım bankacılığı ile geleneksel bankacılık farklılaşması çalışmalarını irdelerken, dördüncü bölümde veri ve yöntem açıklanmaktadır. Beşinci ve son bölümde ise çalışmasının sonuçları ve bir genel değerlendirmesi sunulmaktadır.

2. DÜNYA’DA VE TÜRKİYE’DE KATILIM (İSLAMİ) BANKACILIĞI

Tanım olarak İslami bankacılık veya finans oldukça geniş ve bölgesel olarak farklılıklar arz edebilen bir alanı ifade etmektedir. Temel olarak faizsiz finansal işlemlerden oluşan “İslami Bankacılık” terimi veya Türkiye’de Bankacılık Kanunu ile ifade edildiği biçimiyle “Katılım Bankacılığı”, finansal sürecin başından sonuna İslami kurallara uygun bir şekilde yürütülen faaliyetleri kapsamaktadır. Bu geniş tanım, finansal işlemlerin “uygun görülmesi” durumunun bölgeler veya ülkeler arası farklılıklar arz

etmesine yol açmaktadır. Bu farklılaşmaların en başta bazı borçlanma araçlarında olduğu görülmektedir.

Katılım bankacılığı finansal sürecin İslami kurallara uygun bir şekilde yürütülmesini ifade ederken, konvansiyonel bankacılık olarak da ifade edilen standart mevduat bankacılığından başka bazı önemli noktalarda da ayrışmaktadır. Hasan ve Dridi (2010) en temel ayrışmalardan biri olarak finansal aracılıkta risk transferine ve paylaşımına işaret etmektedirler ve İslami bankacılıkta özünde aktif temelli olan aracılık ve risk paylaşımının, konvansiyonel bankacılıkta özünde borç temelli ve risk transferine dayalı olduğunu ifade etmektedirler. Bu husus elbette öne çıkartılması gereken en önemli ayırım olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca İslami bankacılığın küresel uygulamasından en temel ilkelerden biri olan spekülatif işlemlere yönelik yasakların olması, finansal işlemlerin kapsam ve çeşitliliğinde belirgin farkların doğmasına neden olmaktadır.

Tablo 1: Risk Paylaşımı ve Risk Transferi

İslami Bankacılıkta Risk Paylaşımı	Konvansiyonel Bankacılıkta Risk Transferi
<u>Fon Kaynakları</u> : yatırımcılar (katılım hesabı- kar paylaşımı yatırım hesabı- sahipleri, İslami bankalarla riski ve getiriyi paylaşmaktadırlar. Temelde katılım hesabı getirisi taahhüt edilmiş değildir, bankanın performansına bağlıdır.	<u>Fon Kaynakları</u> : Mudiler riski, önceden belirlenmiş ve taahhüt edilmiş bir getiri ile transfer etmektedirler.
<u>Fonların Kullanımı</u> : İslami bankalar riski <i>Müşaraka ve mudaraba</i> sözleşmeleri ile kar payı paylaşımı biçiminde paylaşmaktadır.	<u>Fonların Kullanımı</u> : (Kredi) borçlusu, fon karşılığı proje getirilerinden bağımsız olarak belirli bir faizi ödemekle yükümlüdür. Bankalar riski seküritizasyon ve kredi temerrüt swap'ı gibi araçlarla riski yeniden transfer etmektedirler. Finansman borç tabanlıdır..

Kaynak: Hasan ve Dridi (2010)

Chong ve Liu. (2009) İslami ve geleneksel bankaların birçok benzerlik arz ettiğini, her iki finansal kuruluşun da son tahlilde kar maksimizasyonu yapan firma olarak,

temelde bilgi asimetsini azaltara, kaynak tahsisini etkileştiren, işlem maliyetini azaltan ve küçük yatırımcı ile tasarruf sahibi çeşitlenmesine yardımcı olan kuruluşlar olarak analiz etmektedir. Kar zarar ortaklığı perspektifinden gerçekleştirilen çalışmada İslami bankacılık ile geleneksel (konvansiyonel) bankacılık arasında fark bulunmadığı sonucu verilirken, bunun temel nedeninin rekabet olduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle faiz kar oranlarının yakınsadığı gözlenmektedir. BDDK Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştayı (2013) tespitlerinden biri olarak “..Katılım bankalarının hâlihazırdaki aktif yapıları incelendiğinde, kullandırılan fonların tamamına yakınının peşin al vadeli sat şeklinde gerçekleşen murabaha işlemlerinden oluştuğu görülmektedir..... ..faizsiz bankacılık sisteminin teorik temelinde özkaynak finansmanının yer aldığı,..” ifade edilirken, Katılım bankacılığının temel felsefesine en uygun olan katılıma ve ortaklığa dayalı kaynak toplama yöntemlerinin geliştirilmesinin eksik kaldığı tespitiyle buna yönelik ihtiyacın giderilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Nitekim temeldeki risk paylaşımı ve transferi ayrımının aynı zamanda asimetric bilginin azaltılması açısından da yansımaları olmaktadır. Varlık dönüşümü, likidite temini ve kredi riskinin izlenmesi gibi temel finansal aracılık işlevlerinin nasıl gerçekleştirildiği söz konusu “firmalar” için fiyatın belirlenmesine ve rekabetin sürdürülebilmesinde önem kazanmaktadır.

Küresel İslami bankacılığın toplam bilanço büyüklüğü incelendiğinde, aktiflerin 2010 yılında 826 milyar dolar düzeyinden 2012’de 1,3 trilyon doları aştığı görülmektedir (KFHR, 2013; E&Y,2012). Bazı İslami bankacılık güçlü büyüme performansına rağmen geleneksel bankacılık sektörüyle kıyaslandığında çok küçük kalmaktadır. Küresel olarak İslami bankacılığın toplam aktifleri 2012 en büyük banka sıralamasında 29. sırada olan ING Bank’ın aktif toplamına eşittir. Dolayısıyla İslami bankacılıkla geleneksel bankacılık arasında mevcut koşullarda gerçek anlamda bir rekabetten bahsetmek mümkün değildir. 2012 yılı itibarıyla 75’den fazla ülkede 300 civarı İslami bankacılık yapan finansal kuruluş ve bu kuruluşlarca çıkarılan 500’ün üzerinde İslami fon bulunmaktadır.

Ancak son dönemde küresel düzeyde İslami fonlara artan bir ilgi söz konusudur. Bu ilginin temel nedenleri olarak;

- Artan farkındalık,
 - İslami kurallara uygun ürünlere güçlü talep,
 - İslam ülkelerinde artan servet,
 - Yatırım yapılabilir varlık grubu aralığının büyümesi,
 - Ürün çeşitliliğinin artması
- sıralanabilir.

Ayrıca, yaşanan küresel krizin olumsuz etkilerinin İslami bankacılık üzerinde görece sınırlı olması bu sektöre olan ilgiyi artırmaktadır. Nitekim İslami bankacılığının son dört yılda küresel büyümesi, mevduat bankalarının %50 üzerinde olmuştur. Küresel düzeyde geçmişteki istikrarlı büyüme gelecek için de bir iyimserlik yaratmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli husus da İslami bankacılığın toplam aktiflerinin bölgesel dağılımı incelendiğinde İslami bankacılığın geleneksel olarak güçlü olduğu bölgeler haricinde büyüme hızının daha da yüksek olduğudur. Kısaca, İslami bankacılık arz ettiği özellikleri çerçevesinde sınırlı olarak faaliyet gösterdiği bölgelerde dikkat çekici bir şekilde yükselişe geçmektedir.

Tablo 2: Toplam İslami Bankacılık Aktiflerinin Bölgesel Dağılımı (Milyar ABD Doları)

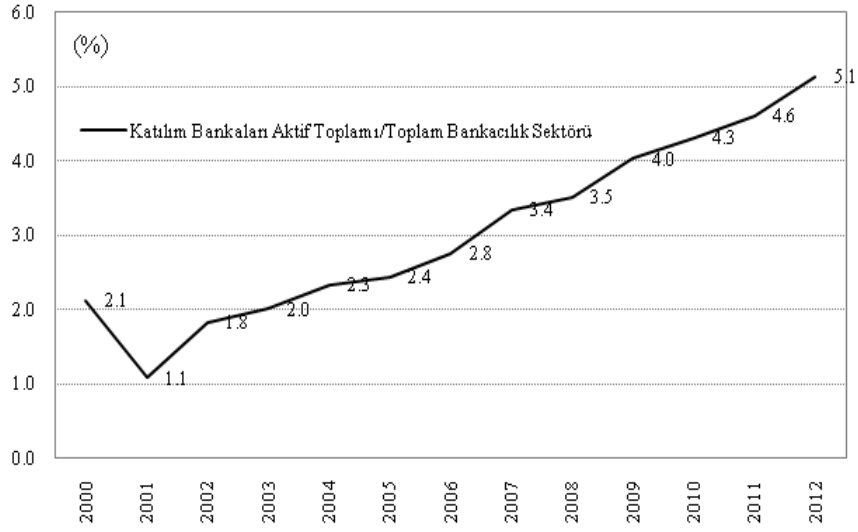
Bölge	2011	2012T	Yüzde Değişme
Körfez Bölgesi	411,1	434,5	5,7
MENA	462,6	590,6	27,7
Alt-Sahara	14,5	16,9	16,6
Asya	144,8	171,8	18,6
Diğer	42,9	59,8	39,6
Toplam	1.075,9	1.273,6	18,4

Kaynak: KFHR

Türkiye’de İslami finansa yönelik ilk uygulamalar “özel finans kurumları” aracılığı ile olmuştur. 1983 yılında alınan Bakanlar Kurulu Kararı (83/7506) ile fon toplama yetkisi alan bu kuruluşlarla finans piyasasında görülmeye başlamıştır. Bu kurumlar, 2005 yılında Bankacılık Kanununda yapılan değişiklik ile Katılım Bankası adını almış ve İslami Finans ilkeleri doğrultusunda her türlü bankacılık hizmetini vermeye yetkili

kuruluşlar olarak tanımlanmıştır. Türkiye’de halen dört katılım bankası faaliyet göstermektedir. Yukarıda da değinildiği üzere son yıllarda arz ettikleri güçlü büyüme performanslarına rağmen, bankacılık sektöründe toplam aktifler içindeki payı 2012 sonu itibarıyla sadece %5 civarındadır.

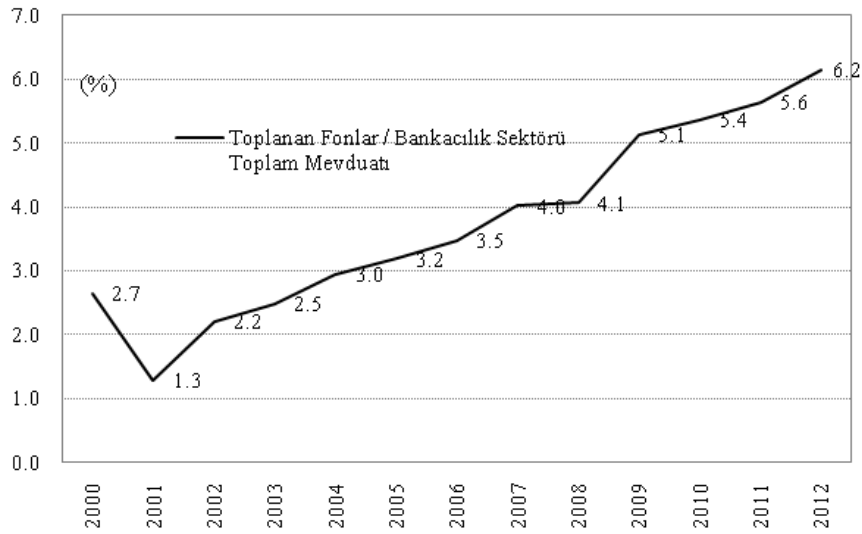
Figür 1. Katılım Bankaları Aktiflerinin Toplam Bankacılık Sektörü İçinde Payı

Kaynak: BDDK, TKBB

Katılım bankaları toplanan fonlarının toplam mevduat hacmi içerisindeki payı, aktif payına göre daha yüksektir.

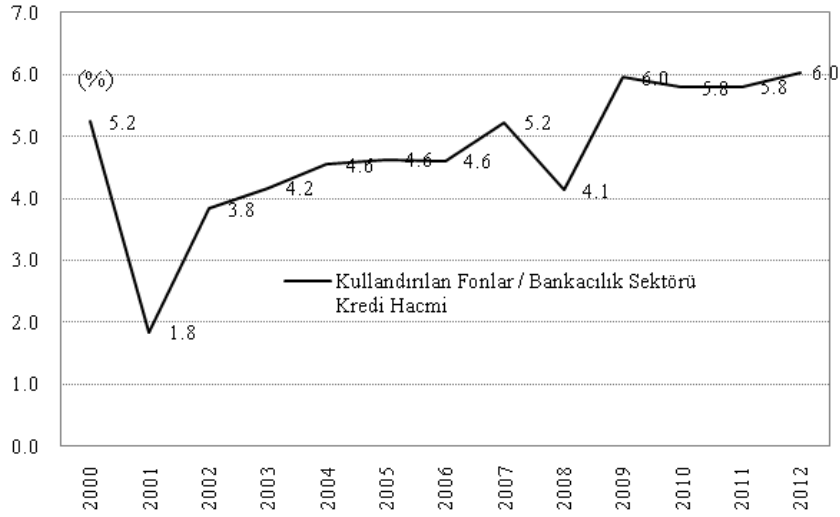
Figür 2. Katılım Bankaları Toplanan Fonların Toplam Mevduat İçindeki Payı

Kaynak: BDDK, TKBB

Katılım bankalarının kullandıkları fonların toplam sektör içindeki payında ise genel yükselme eğiliminin bazı dönemlerde durakladığı hatta bazı dönemlerde gerilediği izlenmektedir. Bu durum özellikle finansal derinleşmesi gelişmekte olan Türk finansal sisteminde, bireysel kredi ürünlerinin gelişimi ile ilgili olduğu görülmektedir. Ancak yine de 2012 yılsonu itibarıyla katılım bankalarının kullandıkları fon büyüklüğünün, toplam kredi hacmi içerisindeki payı %6 ile aktif payının göre üzerindedir. Bu durumda mevduat payı ile birlikte düşünüldüğünde katılım bankacılığının geleneksel finansal aracılık işlevi üzerinde daha yoğun faaliyet gösterdiğine işaret etmektedir.

Figür 3. Katılım Bankaları Toplanan Fonların Toplam Mevduat İçindeki Payı

Kaynak: BDDK, TKBB

Küresel kriz sonrası, dünya genelinde gözlenen İslami finansa yönelik ilgi artışı, Türk bankacılık sektörü (TBS) için de geçerlidir. Türk bankacılık sektörü küresel krizden doğrudan etkilenmemiş olmak birlikte, küresel olarak İslami bankacılığa artan ilgi, benzer eğilimlerin TBS’de de izlenmesine katkıda bulunmuştur. Yukarıda belirtildiği üzere, pay olarak görece küçük olmakla birlikte, 2005-12 döneminde toplam aktif büyüklüğü itibarıyla bakıldığında katılım bankalarının nominal aktif büyümesi yıllık ortalama %32,2 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu oran, aynı dönemde toplam bankacılık sektörü için %18,9 olarak gerçekleşmiştir. Mevduat hacmindeki yıllık artış oranları ise, sektör ve katılım bankaları için, sırasıyla, %17,4 ve %28,3 seviyesinde olmuştur. Kredilerdeki artış oranları

ise daha yakın düzeylerde gerçekleşmiştir (sektör için %25,8 ve katılım bankaları için %33,1).

Küresel düzeydeki eğilimlere paralel olarak, geçtiğimiz yedi yılda toplam aktifler, krediler, mevduat kalemlerinde katılım bankaları mevduat bankalarından daha yüksek bir büyüme gerçekleştirirken, dönem kârı büyümesinde mevduat bankalarının gerisinde kalmıştır. Bu durum mevduat bankalarının da değişen yurtiçi ekonomik koşullara paralel bir şekilde finansal aracılık işlevine yönelmeleri ve katılım bankalarının takip edilen finansal ilkeler neticesinde daha düşük kaldıraç ile çalışmalarının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Tablo 3: TBS’de Temel Büyüklerin Yıllık Artış Oranı (%)

Yıl	Toplam Aktif			Toplam Krediler			Toplam Mevduat (Top. Fon)		
	Sektör	Mevduat Banka.	Katılım Banka.	Sektör	Mevduat Banka.	Katılım Banka.	Sektör	Mevduat Banka.	Katılım Banka.
2006	22,8	22,5	38,3	40,0	40,6	44,0	22,3	22,0	33,2
2007	16,4	15,4	41,4	30,4	29,7	50,9	16,0	15,4	33,0
2008	26,0	25,9	32,5	28,6	28,8	25,4	27,4	27,3	28,4
2009	13,9	13,1	30,5	6,9	5,1	34,0	13,2	12,0	40,3
2010	20,7	20,6	28,9	33,9	34,8	30,4	19,9	19,7	23,9
2011	21,0	20,1	29,6	29,9	29,7	25,0	12,7	12,4	18,5
2012	12,6	11,4	25,2	16,4	15,3	24,5	11,0	10,4	22,2
2005-2012 Ort.	18,9	18,3	32,2	26,1	25,8	33,1	17,4	16,9	28,3

Kaynak: BDDK

3. KATILIM BANKACILIĞI İLE GELENEKSEL BANKACILIK FARKLILAŞMASI ÇALIŞMALARI

Bilindiği gibi katılım bankaları çalışma prensipleri olarak faizi yasaklamakta, spekülasyona izin vermemekte, kumar, alkol, vb. faaliyetleri yapılamamaktadır. Katılım bankacılığı kâr-zarar ortaklığı prensibi üzerine kurulmakta, tüm faaliyetler reel bir ekonomik aktiviteye dayanmaktadır. Katılım bankacılığı ürünlerinin kimisi ortaklık benzeri sözleşmeler niteliğindedir. *Müşaraka* ve *mudaraba* ortaklık esasına dayanırken, murabaha, icara, salam, istisna, *qare al-uasan* borç benzeri sözleşmelerdir. Katılım bankaları bir yandan mevduat bankaları ile aynı düzenleme ve

denetim kapsamında yer alırken diğeryandan dini referanslara göre çalışmaktadır. Bu ikili yapı nedeniyle konvansiyonel bankacılıktan farklılaşmaktadır. Bu çalışmada katılım bankalarının mevduat bankalarından iş modelleri, etkinlik, aktif kalitesi ve finansal istikrar bağlamında bir farklılaşma gösterip göstermedikleri araştırılmaktadır.

Son dönemde literatürde İslami bankalar ile mevduat bankaları arasında farklılaşmaları inceleyen çalışmalara daha sık rastlanmaktadır. Badar, Mohammad ve Hassan (2008) mevduat bankalarıyla İslami bankaların ortalama maliyet, gelir ve kar etkinlikleri açısından farklılaşmasını incelemiştir. Çalışma sonuçlarına göre iki banka grubu arasında ölçek, faaliyet süresi ve lokasyondan bağımsız olarak anlamlı bir farklılaşma bulunamamıştır.

Samad (1999) Malezya'daki İslami ve mevduat bankalarının görelitkinliklerini finansal rasyolar kullanarak araştırmış ve Bank Islam Malezya'nın mevduat bankalarına göre daha yüksek yönetim etkinliğine sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Samad (2004) sekiz finansal rasyo kullanarak Bahreyn'deki mevduat ve İslami bankaların karlılık, likidite ve kredi riski performanslarını karşılaştırmıştır. Karlılık rasyoları iki banka grubu arasında anlamlı bir farklılaşmaya işaret etmezken, İslami bankalar mevduat bankalarından daha iyi kredi riski performansına sahip bulunmuştur. Bu durum İslami bankaların kredi verme sürecinde çok temkinli olmalarıyla açıklanmıştır. Likidite riskine ilişkin rasyolar kredi/mevduat dışında iki banka grubu arasında bir farklılaşma olmadığını göstermektedir. Kredi/mevduat rasyosundaki belirgin farklılaşma İslami bankaların kısıtlanmış yatırım setleri nedeniyle daha likit olmaları, en fazla kullanılan kredilendirme aracı olan murabahanın kısa vadeli ve düşük riskli olmasıyla açıklanmaktadır.

Cihak ve Hesse (2008) ise, İslami bankalarla mevduat bankalarını finansal istikrar açısından karşılaştırmıştır. Küçük ölçekli İslami bankalar küçük ölçekli mevduat bankalarından finansal olarak daha güçlü bulunmasına karşın, büyük mevduat bankalarının büyük İslami bankalara göre daha güçlü finansal yapıda oldukları bulunmuştur. Ayrıca, küçük ölçekli İslami bankalar büyük ölçekliler göre finansal yönden daha güçlüdür.

Türkiye için yapılan Parlakkaya ve Çürük (2011) çalışmasında, Türkiye’de faaliyet gösteren geleneksel ve katılım bankaları arasında finansal karakteristikleri baz alınarak ayırım yapılıp yapılamayacağını belirlemektir. Logit analiz modelinde 23 finansal rasyo kullanılmak suretiyle araştırmacıların iki banka tipi arasında ayırım yapılıp yapılmayacağını belirlemeye çalışılmış ve 2005-2008 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren, 24 geleneksel banka ve 4 katılım bankası tasnif modeli olarak kullanılan t-testi ve logistic regresyon metodları ile sınanmıştır. Çalışmada her iki tür bankanın operasyonel faaliyetlerinin birbirinden farklı olduğunu sonucuna varılmıştır. olmak üzere

Kammer vd.(2014) çalışmalarında sağlıklı ve güvenli bir İslami finans endüstrisi için günümüzde tespit edilebilen temel politika hususlarını tartışmaktadırlar. İslami finansa da temel de bankacılık ve sukuk piyasası üzerinde durmaktadırlar. Özellikle İslami bankacılığın, finansal erişim ve katılım açısından taşıdığı potansiyelin, finansal derinleşmenin yeterli düzeyde olmadığı sistemlerde faydalı olabileceği vurgulanmaktadır. Bu vurgunun ardında ise İslami finansın doğrudan katılım odaklı, risk paylaşımı perspektifli çalışmasının hem fon arz edenler hem de fon talep edenler açısından daha anlaşılabilir ve kabul edilebilir olmasının yanında (yatırım projelerinin örneğin altyapı vb. gibi görünür olması); sistemik riski azaltıcı etkilerinin günümüzde önem kazanması yer almaktadır.

Beck, Demirgüç-Kunt ve Merrouche (2013) çalışması İslami bankalarla mevduat bankaları arasında is modeli, etkinlik, varlık kalitesi ve istikrar bağlamında fazla fark olmadığını ortaya koymaktadır. Ampirik çalışma genel olarak İslami bankaların görece etkinsiz, ancak daha yüksek aracılık oranlarına sahip, aktif kalitesi ve sağlamlık (istikrar) daha sağlıklı bir yapı arz ettikleri tespit edilmektedir. Mevduat bankaları İslami bankalara göre yüksek paya sahip oldukları piyasalarda daha maliyet etkin ama daha az istikrarlı çalışmaktadır. Çalışma yakın dönem yaşanan krizde İslami bankaların yüksek sermaye tamponları ve likidite oranlarıyla daha iyi performans gösterdiklerini bulgulamaktadır. Bu özelliklerin de söz konusu bankalara son küresel finansal kriz dönemde yardımcı oluğu ifade edilmektedir.

Banka gruplarının etkinlik karşılaştırmalarının yapıldığı bir çalışmada faizsiz bankacılık yapan bankaların etkinliği diğer ticari banka gruplarının altında kalmakla birlikte yükselme eğiliminde bulunmuştur. Faizsiz bankacılığın yaygın olduğu ülkelerde bu bankalarda rekabeti artırma yönünde uygulanacak politikaların ve yapılacak reformların etkinliği olumlu etkilemesi beklenmektedir (Kablan ve Yousfi, 2011).

4. VERİ VE YÖNTEM

Bu çalışmada, Beck, Demirgüç-Kunt ve Merrouche (2013) izinden gidilerek Türk bankacılık sektöründeki katılım ve mevduat bankalarının 2005-2012 dönemi incelenmiştir. Söz konusu döneme ait banka bazında yıllık veri kullanılmıştır. Beck, Demirgüç-Kunt ve Merrouche (2013), 22 ülke için 2005 ve 2009 dönemine ait verilerle gerçekleştirdiği çalışmada etkinlik ve sağlamlık odaklı bir sorgulamaya giderlerken, bu çalışmada Türkiye özelinde katılım bankalarının bazı karakteristiklerinin, benzer bir yol takip edilerek tespit edilmesi hedeflenmiştir. Ancak Türk bankacılık sektörünün özellikleri dikkate alınarak bankaların farklılaşma sınamalarının yapıldığı alanlar (bloklar) genişletilmiş ve farklılaştırılmıştır.

Bu kapsamda, katılım bankalarıyla mevduat bankalarının farklılaşma gösterebilecekleri alanlar olarak:

- İş modelleri
 - Likidite
 - Etkinlik
 - Aktif kalitesi
 - Kredi riski
 - Kârlılık
- belirlenmiştir.

Katılım bankaların, iş modelleri, likidite, etkinlik, aktif kalitesi, kredi riski ve kârlılık açısından, mevduat bankalarından farklılıklarını sınamak için aşağıdaki denklem tahmin edilmiştir.

$$Banka_{i,t} = \alpha + \beta B_{i,t} + \delta I_i + \varepsilon_{i,t} \quad (1)$$

Burada, t anındaki i bankasını gösteren $Banka$, B banka özelliklerini kapsayan değişkenler vektörünü ve I ise katılım bankacılığı kukla değişkenini ifade etmektedir.

İş modeli farklılaşmasının sınanmasında kredilerden alınan ücret ve komisyon gelirleri olarak tanımlanan f_i değişkeni ve mevduat dışı fonlar olarak tanımlanan ndf değişkenleri bilanço özellikleri ve katılım bankası kuklası ile denklem tahmin edilmiştir.

Likidite açısından değerlendirilirken, kredi mevduat oranı (ltd) ve likit aktiflerin mevduata oranı (lad) değişkenleri kullanılmıştır.

Benzer şekilde etkinlik farklılaşması sınamasında Maliyet/Gelir Oranı olarak tanımlanan cti değişkeni (faiz dışı giderlerin net faiz gelirleri ve faiz dışı gelirlerine oranı) ve faiz dışı giderlerin toplam aktiflere oranı olarak ifade edilen ovh , maliyet oranı değişkeni, banka karakteristiği değişkenleri ile birlikte sınanmıştır.

Diğer bir blok olarak ele alınan aktif kalitesine ilişkin olarak karşılıkların brüt takipteki alacaklara oranı olarak ifade edilen provizyon oranı değişkeni (llp) ve takibe dönüşüm oranı (takipteki alacaklar/brüt krediler) (npl) değişkeni banka özellikleri ile sınanmıştır.

Aktif kalitesine ilaveten, kredi riski ve kredi ile özkaynak ilişkisi ayrı bir blok olarak tasarlanmıştır. Bu kapsamda özyıkaynağın toplam aktife oranı (eta) ile özyıkaynağın net kredilere oranı (etl) değişkenleri banka karakteristiği değişkenleri ile birlikte sınanmıştır.

Bu değişkenler bankaların kredi kayıplarını, karşılama veya massetme kapasitesine yöneliktir.

Tablo 4: Değişkenler ve Temel İstatistikleri

Değişken	Açıklama	Gözlem	Ortalama	Std. Sap.	En Düşük.	En Yüksek
id	Tanım	274	100.9197	50.437	10	208
year	Yıl	274	2008.438	2.297829	2005	2012
dum	Kukla	274	0.1167883	0.3217556	0	1
ta	Toplam Aktif	274	2.34E+07	3.83E+07	25564	1.76E+08
lta	ln(TA)	274	15.46698	2.00901	10.14894	18.98715
nla	Kredi Hariç Getirili Plasmanlar	274	8377368	1.56E+07	19594	8.48E+07
lnla	ln(nla)	274	14.39121	1.856848	9.882978	18.25532
fa	sabit kıymetler	274	689268.1	1406026	0	9593832
lfa2	ln (sabit kıymetler)	273	11.49874	2.408499	5.929589	16.07663
ndf	Mevduat Dışı Kaynak	274	8935048	1.52E+07	24590	8.07E+07
lndf	ln (ndf)	274	14.63858	1.801795	10.1101	18.20682
ndef	Mevduat Dışı Yab.Kaynak	274	6201838	1.08E+07	348	5.88E+07
lndef	ln (ndef)	274	14.14277	1.977307	5.852202	17.89022
e	Özkaynak	274	2733211	4505792	8832	2.27E+07
le	Ln (e.)	274	13.50153	1.779551	9.086137	16.93871
ltd	KrediMevduatOranı	274	130.6277	79.02821	1	267
Llp	KarşılıkOranı	274	79.64599	68.28535	1	207
npl	Takibe Dönüşüm Oranı	274	113.7482	77.31794	1	249
fi	Ücret Kom. Gelirleri	274	369601.1	564914.3	547	2689812
lfi	ln(fi)	274	11.33918	2.094992	6.304449	14.80498
cti(*)	Maliyet/Gelir Oranı	274	107.4517	794.452	-1146.665	13144.17
ovh (**)	İşletme Maliyeti	274	4.829337	2.659351	0.412722	21.74825
roa	Aktif Getirisi	274	1.82013	2.086015	-12.55436	12.49979
roe	Özkaynak Getirisi	274	11.3119	16.88382	-178.6366	37.23006
eta	Özkaynak/Aktif	274	16.47303	12.93506	3.927403	98.89464

(*)Faiz Dışı Gider/Net Faiz Gelirleri+Faiz Dışı Gelirler

(**)Faiz Dışı Gider / Toplam Aktif

Son olarak istikrar veya sağlamlık açısından likidite, kredi riski ve aktif kalitesine ilaveten en önemli unsurlardan olan kârlılık bloku oluşturulmuştur. Söz konusu blokta, aktif getirisi oranı (*roa*) ve özkaynak getiri oranı (*roe*) değişkenleri benzer şekilde sınanmıştır.

Denklemlerin sınanması aşamasında panel veri yöntemi tercih edilmiştir. 2005-2012 zaman aralığı için banka bazında derlenen veri, söz konusu analiz için uygun bir küme arz etmektedir.

Bu çerçevede bankacılık sektöründe özellikle giriş çıkışın düzenlenen bir “piyasa” olması nedeniyle sabit etki yönteminin tercih edildiği kuramsal olarak beklenmektedir. Ancak, banka giriş çıkışlarının ve/veya devir ve birleşmelerinin olduğu bir veri kümesinde rassal etki ile sabit etki modellerinin seçimi sorunlu olabilmektedir. Bu çalışmadaki gibi kısaca dengesiz panel veri kümesi ile çalışırken, rassal etki ve sabit etki modellerinin seçiminde Hausman Test istatistiğinin kullanılmasında fayda vardır. Hausman Testinde boş hipotez, hem rassal etkinin hem de sabit etki modelinin tutarlı olduğunu içerir. Alternatif hipotez ise rassal etkinin tutarlı olmadığıdır (Greene, 2003). Bu çerçevede STATA’da (Sürüm 11.1, 2010) yürütülen teste göre boş hipotez reddedilmemiştir. Aynı zamanda veri setinin gerek yatay kesit gerekse zaman serisi boyutunda dengesiz olması rassal etki modelinin tercih edilmesine neden olmuştur.

Tahmin edilen 10 denklemin sonuçlarına ise aşağıda sunulmaktadır. Bu denklemlerde öncelikle katılım bankaları için kullanılan kukla değişkenin anlamlılığı irdelenmiştir. Böylelikle katılım bankalarının hangi alanlarda mevduat bankalarından farklılaştıklarının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Tablo 5: Denklemlere İlişkin Özet Sonuçlar

Değişken	İş Modeli				Likidite				Etkinlik			
	Ifi		Indef		ltd		lad		cti		ovh	
	Kat.	Ol.	Kat.	Ol.	Kat.	Ol.	Kat.	Ol.	Kat.	Ol.	Kat.	Ol.
lta	0.975	0.000	0.842	0.000	-25.268	0.075	-1.662	0.907	-89.364	0.476	-0.790	0.055
lnla	-0.209	0.018	0.219	0.014	23.582	0.071	0.363	0.977	91.379	0.406	-0.833	0.032
lfa	0.128	0.002	-0.041	0.302	8.169	0.160	-4.154	0.469	-17.737	0.726	0.752	0.000
dum	0.167	0.523	-0.853	0.000	90.004	0.001	-26.803	0.257	57.252	0.761	-1.009	0.293
sabit	-2.236	0.000	-1.436	0.001	77.961	0.180	209.792	0.000	372.220	0.429	20.428	0.000
R ²	0.590		0.768		0.018		0.002		0.011		0.362	
Değişken	Aktif Kalitesi				Kredi Riski				Kârlılık			
	llp		npl		eta		etl		roa		roe	
	Kat.	Ol.	Kat.	Ol.	Kat.	Ol.	Kat.	Ol.	Kat.	Ol.	Kat.	Ol.
Lta	16.651	0.171	8.465	0.507	-1.723	0.329	-62.147	0.000	-0.227	0.549	2.243	0.453
lnla	-9.578	0.405	-24.172	0.040	-2.283	0.169	51.828	0.000	0.069	0.846	1.240	0.649
lfa	1.390	0.789	21.599	0.000	0.620	0.405	8.592	0.098	0.050	0.748	-1.184	0.33
dum	4.246	0.885	-3.492	0.887	-6.720	0.096	-27.420	0.391	0.445	0.565	8.754	0.096
sabit	-53.462	0.338	84.308	0.108	69.360	0.000	253.008	0.000	3.680	0.021	-28.685	0.015
R ²	0.025		0.012		0.098		0.098		0.012		0.012	

Gözlem sayısı: 273

Tahmin edilen denklemleri tekrar bloklar itibarıyla incelersek, katılım bankalarının “iş modeli” açısından kullanılan iki denklemden mevduat dışı yabancı kaynaklar değişkeni açısından belirgin şekilde farklılaştığı, ücret komisyon gelirleri açısından

farklılaşmadığı görülmektedir. Bu sonuç, tersten ifade edilecek olursa ücret ve komisyon gelirleri bakımından katılım bankalarının, geleneksel bankalardan farklı bir davranış içerisinde bulunmadıklarını ifade etmektedir. Nitekim ücret ve komisyon gelirleri açısından herhangi bir İslami sınırlamanın bulunmaması bu sonuç için beklenen bir durum yaratmaktadır. Bu denklemlerdeki kukla değişkenlerin işaretleri de beklenen yöndedir Katılım bankalarının mevduat dışı fonlara erişim açısından mevduat bankalarına göre –farklı nedenlerden kaynaklanmakla birlikte– geride oldukları ve yüksek kredi mevduat oranı ile çalışan bir iş modeli arz ettiklerini göstermektedir.

İkinci blok olan “likidite” grubunda kredi mevduat oranı ve likit aktiflerin mevduata oranı değişkenleri üzerinden yürütülen sınamada, kredi mevduat oranında belirgin bir farklılaşma görülmektedir. Bu durum katılım bankalarının geleneksel aracılık işlevine odaklanırken, gerek ölçek gerekse kapsam ekonomilerinden yararlanma konusunda geriden geldiklerine de bir işaret olarak görülebilir. Likit aktiflerin mevduata oranı değişkeni açısından mevduat bankaları ile katılım bankaları arasında ekonometrik olarak belirgin bir fark tespit edilememiştir. Bu durum bankaların likiditeye ve bu değişkenle ilgili piyasa bakışlarının ve değerlendirmelerinin paralel olduğunu ifade etmektedir.

Üçüncü blok olarak “etkinlik” ele alındığında da katılım bankaları ile mevduat bankaları arasında farklılaşma tespit edilememektedir. Bu sonuç Türk bankacılık sektörü için yapılmış etkinlik ve verimlilik çalışmalarının sonuçları ile de paralellik arz etmektedir (bkz. BDDK,2011).

Dördüncü blok olan “aktif kalitesi”ne yönelik denklemler incelendiğinde, gerek karşılıklılandırma, gerekse takibe dönüşüm oranları açısından farklılaşma tespit edilememektedir.

Aktif kalitesinin bir diğer tarafı olarak kredi riski açısından ele alınan özkaynak aktif ve özkaynak net kredi oranları sınıandığında beklendiği gibi özkaynak aktif oranı bakımından bir farklılaşma görülmektedir. Özkaynak net kredi oranında belirgin bir farklılaşma tespit edilememekle birlikte bu denklemlerin ekonometrik özellikleri zayıftır.

Son olarak katılım bankaları ile mevduat aktif kârlılığı açısından bir farklılaşma görülmezken, özkaynak aktif oranı bakımından bir farklılaşma görülmektedir. Söz konusu bulgular beklentilere uygun bir şekilde gerçekleşmiştir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Küresel kriz ardından, dünya genelinde ilgi uyandıran İslami bankacılığın, Türkiye'deki adıyla katılım bankacılığının hangi unsurları itibarıyla geleneksel mevduat bankacılığından farklılaştığı incelendiğinde ortaya çıkan sonuç, bu bankaların daha yüksek özkaynakla çalışarak, finansal aracılık faaliyetlerine odaklanırken, diğer bankalardan etkinlik ve kârlılık açısından bir farklılık arz etmedikleridir. Beck, Demirgüç-Kunt ve Merrouche (2013) çalışması İslami bankalarla mevduat bankaları arasında is modeli, etkinlik, varlık kalitesi ve istikrar bağlamında fazla fark olmadığını ortaya koyarken, Türk bankacılık sektörü için, katılım bankacılığının daha benzer etkinlik profilinde ancak görece yüksek özkaynakla, düşük kaldıraçla faaliyet gösterdikleridir.

Bu sonucun bazı yansımaları söz konusudur ve bu alanların gelecekte tartışılması ve irdelenmesinde büyük yarar görülmektedir. Bunlardan ilki katılım bankalarını özellikle iş modeli açısından, mevduat dışı yabancı fonlar açısından yeni fırsatlara ihtiyaçlarının olduğudur. Bu noktada söz konusu bankaların farklılaştıkları ve bir aşama sonra büyüme açısından bu hususun sınırlayıcı bir unsur olması ihtimali görülmektedir. Özellikle karlılık açısından farklılaşmanın tespit edilememesi ürün fiyatların benzer bir yapıda seyrettiğini de ifade etmektedir. Bu nedenle gerek kaynak gerekse plasman açısından çeşitliliğin artırılması ve fon fazlası olan kesimin ilgisinin artırılması büyük önem arz etmektedir. Tüm bunlar faizsiz finansa ilişkin ihtiyaç duyulan düzenlemelerin geliştirilmesi, standardizasyonu ve geleneksel sistemle uyumlaştırılması (sorunlu alanların çözüme kavuşturulması) gibi piyasa alt yapısının geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Buna ilaveten katılım bankacılığının bankacılığın diğer unsurları açısından sektörün genelinden farklılaşmaması, bu alana ilişkin mevcut bankaların veya

sermayedarların bu alana yönelmesi konusunda bariyerlerin çok daha az olduğunu göstermektedir. Ayrıca, gerek dünyada gerekse Türkiye’de İslami finansa ilişkin veri çeşitliliğinin ve kalitesinin artmasıyla birlikte birçok tartışmalı hususun açıklığa kavuşturulmasına yardımcı olacaktır.

REFERANSLAR

BDDK (2011). Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler 2010, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Bankacilikta_Yapısal_Gelismeler/9886bankacilikta_yapısal_gelismeler_sayı5.pdf (Erişim Tarihi: 15.08.2013)

BDDK (2013). İnteraktif Bülten. <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim Tarihi: 12.07.2013)

BDDK (2014) Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştay Raporu https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/13334calistay_rapor_u_24072014.pdf

Beck, T., Demirgüç-Kunt, A. ve Merrouche, O. (2013). Islamic vs. Conventional Banking: Business Model, Efficiency and Stability. *Journal of Banking & Finance, Elsevier, vol. 37(2)*, s. 433-447

Cihák, M. ve Hesse, H. (2008). Islamic Banks and Financial Stability: An Empirical Analysis. *IMF Working Papers, Vol: wp0816*. , pp. 1-29, 2008. *Conventional Banks of Bahrain*”, *IJUM Journal of Economics and Management* 12, no.2.

ERNST&YOUNG (2012). World Islamic Banking Competitiveness Report 2013 Growing Beyond DNA of Successful Transformation. Aralık 2012, <http://www.mifc.com/> (Erişim Tarihi: 15.08.2013)

Greene, W.H. (2003). *Econometric Analysis*, 5.Baskı, NewYork, Prentice Hall,

Hasan, M. M. ve Dridi, J.(2010), The Effects of the Global Crisis on Islamic and Conventional Banks: A Comparative Study (September 2010). *IMF Working Papers*, 2010. SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1750689>

Kablan, S. ve Yousfi, O.(2011). Efficiency Of Islamic And Conventional Banks in Countries With Islamic Banking. *MPRA Paper 32951, University Library of Munich, Germany*. <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/32951/> (Erişim Tarihi: 05.08.2013)

KFHR (2013). Global Islamic Banking-2013, <http://www.kfhresearch.com/product/global-islamic-banking-2013-0> (Erişim Tarihi: 02.09.2013)

Samad, A. (1999). Comparative Efficiency of the Islamic Bank Malaysia vis-a-vis Conventional Banks, *IJUM Journal of Economics and Management* 7, no.1.

Samad, A. (2004). “*Performance of Interest-free Islamic Banks vis-à-vis Interest-based*

SERPAM (2013). İslamî Finans Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye’de Gelişimi ve Geleceği, *SERPAM Araştırma Notları-1*, Mayıs 2013, http://www.tkbb.org.tr/Documents/OnemliBasliklar/Islami_Finans.pdf (Erişim Tarihi: 02.09.2013)

STATA, On Program Help Documents, <http://www.stata.com/help.cgi?contents> (Erişim Tarihi: 12.07.2013)

TKBB (2013). Türk Finans Sisteminde Katılım Bankaları, http://www.tkbb.org.tr/Documents/Sunumlar/KATILIM_BANKALARI_GENEL_SUNUM_ARALIK2012_21_02_2013.ppt (Erişim Tarihi: 02.09.2013)

Kammer, A.; Norat, M.; Pinon, M.; Prasad, A., Towe, C.M., ve Zeidane Z. (2014) “Islamic Finance : Opportunities, Challenges, and Policy Options” Staff Discussion Notes No. 15/5 IMF Publications. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2015/sdn1505.pdf>

Parlakkaya, R, ve Çürük, S.A, (2011) Finansal Rasyoların Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı: Türkiye Örneği Ege Akademik Bakış, Cilt: 11, Sayı: 3, Temmuz 2011, s. 397-405

Chong, B. S., ve Liu, M.-H.. (2009). “Islamic Banking: Interest-free or Interest-based?” *Pacific-Basin Finance Journal* Cilt 17(1): s.125–144.